

In Memoriam

**Ганна Леанідаўна Харашкевіч
(28.03.1931–1.05.2017)**

Вестка пра смерць Ганны Леанідаўны Харашкевіч ускалыхнула супольнасць гісторыкаў, вельмі многія на яе адгукнуліся. І гэта зразумела, бо даследчыца была не толькі спецыялістам самага высокага класа, але і сапраўднай асобай, маральным аўтарытэтам. Такіх людзей ніколі не бывае многа, і адыход кожнага з іх – незаменная страта.

Нарадзілася Ганна Харашкевіч 28 сакавіка 1931 г. у Маскве. Яе продкі паходзілі з дваран Чарнігаўскай губерні, і гэта, відаць, адыграла сваю ролю ў навуковых зацікаўленнях даследчыцы. Украінская і беларуская тэматыка заўсёды была адным з галоўных кірункаў яе навуковай дзейнасці. У 1954 г. Ганна Харашкевіч скончыла гістарычны факультэт Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта, і з таго часу ўсё яе жыццё было звязана з гістарычнай наукай. Яе навуковым настаўнікам стаў славетны вучоны, адзін з самых буйных знаўцаў расійскай сярэднявечнай гісторыі акадэмік М. Ціхаміраў. Пад яго кіраўніцтвам яна падрыхтавала і ў 1958 г. абараніла кандыдацкую дысертацыю, прысвечаную гандлю Вялікага Ноўгарада з Прыбалтыкай і Ганзай у XIV–XV ст. Праз пяць гадоў выйшла манаграфія. Своеасаблівым працягам гэтай тэмы стала даследаванне гісторыі Полаччыны, якая на той час была вельмі мала распрацавана, хоць магчымасці для гэтага існавалі. Вынікам шматгадовых штудый Г. Харашкевіч стала яе доктарская дысертацыя “Нарысы сацыяльна-эканамічнай гісторыі Паўночнай Беларусі ў XV стагоддзі”, якую яна абараніла ў Інстытуце гісторыі АН СССР у 1974 г. Апублікаваным падагульненнем дысертацыі стаў славетны збор “Полацкія граматы XIII – пачатку XVI ст.”, пяць выпускаў і паказальнікі да якога выйшлі ў 1977–1989 г.

Кола навуковых інтарэсаў Ганны Леанідаўны было надзвычай шырокім і разнастайным. Гэта і праблемы сацыяльна-эканамічнага развіцця, і міжнародныя адносіны,

і гістарычны лёс усходнеславянскіх народаў. Асобна ста-
яць археаграфія і крыніцазнаўства. Метадычныя рэка-
мендацыі па выданні актаў Метрыкі Вялікага Княства
Літоўскага аўтарства Г. Харашкевіч і С. Каштанава на
доўгі час вызначылі стандарты працы ў гэтым кірунку.
Паралельна з распрацоўкай правілаў выдання гістарыч-
ных крыніц даследчыца актыўна займалася і іх выдан-
нем. Тут яна асабліва шмат зрабіла для публікацыі ма-
тэрыялаў Метрыкі ВКЛ, а таксама твораў сваіх любімых
заможнікаў: Герберштэйна, Міхалона Літвіна, Баплана,
Штадэна і інш.

Калі працуеш з гэтымі выданнямі, здзіўляешся шыро-
кай навуковай эрудыцыі і неверагоднай працавітасці аў-
тара. Іх дапаўняюць вывераны навуковы стыль і высокая
культура мовы: адначасова простага, яскравай і вобразнай.
Ганна Леанідаўна была спецыялістам вельмі высокага
ўзроўню, але стыль яе пісьма адрозніваўся ад вучонага
акадэмізму ў яго прынятым разуменні. Яна магла даволі
іранічна выказацца пра залішнюю “вучонасць” той ці ін-
шай публікацыі.

У даследаваннях Г. Харашкевіч аддавала перавагу
працы з фактычным матэрыялам, якім выдатна валодала.
Разам з тым яна не рабіла выгляду, што ведае абсалютна
ўсё, і не саромелася спытацца пра тую ці іншую рэч, якая
была для яе новай. Маючы вельмі вялікія веды, яна, тым
не менш, не пераставала іх пашыраць і ўдасканальваць.
Нават у лакальных, на першы погляд, сюжэтах і падзе-
ях яна бачыла адлюстраванне буйных гістарычных пра-
цэсаў, на якія заўсёды старалася выйсці. Важнай рысай
навуковых поглядаў вучонага было тое, што яна заўсёды
аддавала асаблівую ўвагу гістарычным асобам – людзям.
Яна не стамлялася паўтараць, што за кожнай гістарычнай
падзеяй, за кожным фактам трэба бачыць чалавека.

Вельмі шмат дапамагала маладым вучоным. Не
скупілася на пахвалу, і гэта шмат значыла, гэта натхняла.
Была сціплым чалавекам з далікатным пачуццём гумару.
Але разам з тым была асобай эмацыйнай, імпульсіўнай,
часам магла даволі рэзка выказацца і пра людзей, і пра
падзеі. Але гэтыя яе рэзкія выказванні былі выкліканы

ў першую чаргу адносінамі да сваёй навуковай справы, якую яна ставіла вышэй за ўсё. Яна была энергічным чалавекам і раіла дзеля дасягнення навуковых вынікаў грукацца ва ўсе дзверы. І, трэба сказаць, што дзякуючы менавіта яе ініцыятыве і намаганням было задумана і паспяхова рэалізавана некалькі буйных даследчыцкіх і выдавецкіх праектаў.

Ганна Харашкевіч заўсёды займала актыўную грамадзянскую пазіцыю. Чалавек дэмакратычных поглядаў, яна ў апошнія гады жыцця вельмі перажывала за пераход расійскай гістарычнай навукі да ранейшых імперскіх пазіцый. Яе ўласная навуковая пазіцыя: “Няхай цвітуць усе кветкі!” – цяпер там не ў пашане.

Па-сапраўднаму ўражвала яе адданасць справе. Маючы ўжо за восемдзесят гадоў, сур’ёзна хворая, яна, тым не менш, працягвала працаваць – праўда, ужо ў іншых жанрах, якія не патрабавалі наведвання архіваў і буйных бібліятэк. З-пад пяра даследчыцы ў той час выходзілі пераважна рэцэнзіі на кнігі і водгукі на падзеі навуковага жыцця.

Неаднаразова наведвала Беларусь, з цеплынёй пра яе адгукалася. А тут яе добра ведалі і высока цанілі. Яна прыклала шмат высілкаў дзеля таго, каб вывесці эпоху Вялікага Княства Літоўскага з перыферыі беларускай гістарыяграфіі, падтрымлівала беларускіх вучоных, якія займаліся гэтым перыядам. Была сталым і актыўным членам рэдакцыйнай рады “Беларускага Гістарычнага Агляду”. Асабліва дарагой і блізкай заўсёды заставалася для яе полацкая тэматыка, а сама яна з задавальненнем залічвала сябе да навуковай супольнасці “палачан”.

Ганна Леанідаўна Харашкевіч не дасягнула высокіх акадэмічных пасадаў і званняў. Кажучы па праўдзе, яна да іх не асабліва і імкнулася – хоць, бясспрэчна, заслугоўвала такога прызнання. Аднак яе ўнёсак у навуку такі важны і такі важкі, што яе постаць, несумненна, застанецца адной з самых значных у расійскай медыявістыцы 2-й паловы XX – пачатку XXI ст.

Васіль Варонін